

Hoofstuk 5 Navorsingsmetodologie en data- insamelingstrategieë soos van toepassing op die studie

5.1 Inleiding

Die navorsingsprobleem wat in hoofstuk 1 op die voorgrond tree, berus op die vraag waarom soveel suksesvolle skoolverlaters onsuksesvol is om die arbeidsmark te betree, terwyl 'n vaardigheidstekort die ekonomie benadeel. In hoofstuk 2 is die gemeenskap as ondersoekkeenheid gemotiveer, en in hoofstuk 3 en 4 is die sigbare en onsigbare onderbou van kurrikulum beskryf. Die doel van hierdie hoofstuk is om filosofiese benadering en verbandhoudende strategieë van data-insameling en interpretasie te beskryf.

5.2 Navorsingsontwerp

5.2.1 Eenheid van ontleding en ondersoek

Die eenheid van ontleding is die kategorie waarop die studie gemik word. Opnames onder kinders van 'n bepaalde graad kan op verskillende eenhede van ontleding gerig word. As die kinders met mekaar vergelyk word, is die eenheid van ontleding die individu. As klasse se saamgestelde resultaat met mekaar vergelyk word, is die eenheid klas, en as skole se saamgestelde resultaat vergelyk word, is die eenheid skool (Trochim, 2006). Dallal (2008) beskou die beste omskrywing as die kleinste eenheid wat onafhanklik ondersoek word. Kenny (2003) beskryf dit as 'n begrip wat veral nuttig is in statistiese ontledings. Hy waarsku dat die ontleding gemaak moet word op die vlak wat veralgemenings gemaak gaan word (Kenny, 2003). In hierdie studie is die gemeenskap van Hopetown die eenheid van ontleding. Dit word nie in vergelyking met ander gemeenskappe gedoen nie, maar as 'n selfstandige beskrywing. Die samestellende dele van die gemeenskap word wel plek-plek vergelyk, maar word nie die eenheid van ontleding nie. Hierdie eenheid word ontleed, met die oog op moontlike oordragtelikheid, wat in vergelyking bepaal kan word.

5.2.2 Studieterrein

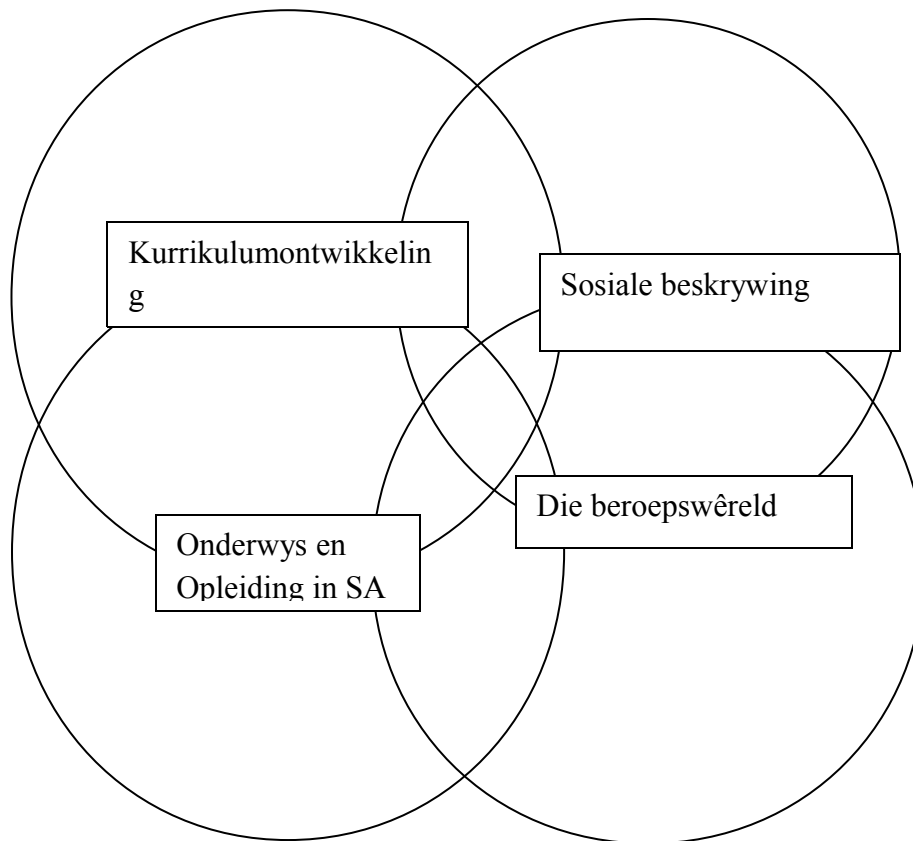
Die probleemstelling is nie slegs onderwysverwant nie, maar ‘n omvattende sosiale vraagstuk, wat uit onderwysperspektief (meer spesifiek die van kurrikkulum) benader word. Literatuur kan rigting vir kurrikulêre verbeterings aandui, maar die komplekse sosiale werklikheid is die konteks waarbinne dit geïmplementeer moet word. Die studie is dus multi-dissiplinêr.

Die teoretiese grondslag, of substraat waaruit die empiriese ondersoek groei, word in hoofstukke 1 tot 4 blootgelê. Dit is die literatuurgebaseerde deel van die studie.

- Hoofstuk 2 stel en bespreek die ideologiese grond waarop besluit is om die studie op gemeenskapsvlak aan te pak. (Daar is ook pragmatiese redes voor.)
- Hoofstuk 3 behandel kurrikkulum as vergestaltung van kollektiewe opvatting rakende wat die werklikheid, en kennis daarvan, behels.
- Hoofstuk 4 definieer kurrikkulum as alles wat skool mens leer, en bespreek die verskillende maniere waarop daaraan vorm gegee word.

Van die belangrikste aspekte wat uit die literatuur na vore tree, maar ook empiries ondersoek is, word in figuur 5.1 aangedui.

Elke studieterrein word vanuit ‘n bepaalde filosofiese raamwerk benader, hoewel dit soms nie uitgedruk word nie. Weens die noue verband tussen filosofie en navorsingsmetode, verdien dit aandag in hierdie hoofstuk. Om ‘n bepaalde metodologie te gebruik, is volgens White (1998:2) om te sê vanuit watter filosofiese beskouing gewerk word. Chalip (1998:3) bestry dit en beweer dat iemand uit een denkskool wel gebruik kan maak van metodologie wat deur ander uitgewerk is, maar erken later (Chalip 1998:7) dat daar ‘n mate van samehang tussen filosofiese vertrekpunt, en metode is (White, Chalip en Marshall, 1998:2-8).

Figuur 5.1: Die multi-dissiplinêre aard van hierdie navorsing

Snyman (1995:iv) sluit hierby aan met die beskuldiging dat leermeesters in die geesteswetenskappe hulle eie metodologie aanbied asof “dit maar is hoe dit op hierdie terrein gedoen word,” en nie as een van verskeie benaderings nie. Meer nog, om ‘n metode te volg met bepaalde filosofiese wortels, het implikasies vir die gevolgtrekkings. As hierdie aspekte nie in samehang bedink word nie, ontstaan spanning tussen die uitgangspunte en resultate (Snyman 1995:iv). Doll (2008:192-193) verwys krities na ‘n *consuming interest* in metode, as ideologie in die Protestantse tradisie, wat kennis van gesprek skei, en hiërargies rangskik (Doll, 2008 192-193). Die kritiek is gemik teen ‘n opvatting dat die natuur enkelvoud verkies, en dat navorsing slegs metode is wat tot vasstaande feite lei (Doll, 2008:194).

Filosofiese denkkonstrukte reageer dikwels op mekaar, en maak dit moeilik om een in isolasie te beskryf. Daarom word ‘n oorsigtelike beeld van die ontwikkeling van wetenskapsdenke gegee.⁹ Metodologiese implikasies sal dan bespreek word.

Eers is dit nodig om ‘n bestekopname van die subvrae te maak, sodat literatuur en empiriese opname in terme daarvan gesien kan word.

5.3 Bestekopname van subvrae

5.3.1 Subvraag 1: Leerders se indiensnemingsbehoefte

Die navorsingsvraag vra hoe die gemeenskap tot kurrikulum kan bydra met die oog op beter indiensneembaarheid van skoolverlaters. Daar moet egter vasgestel word watter soort beroep senior leerders in die oog het. Onversoenbaarheid tussen leerders se aspirasies aan die een kant, en dit wat beskikbaar is, of beskikbaar gestel kan word, aan die ander kant, kan die hele poging laat skipbreuk ly.

Dit is natuurlik nie moontlik om ‘n gemeenskap se ekonomie te bou rondom leerders se loopbaanwense nie. Dit is selfs moontlik dat meeste werkendes nie presies doen wat hulle graag sou wou nie. Dit is ook ‘n vraag of leerders ‘n goeie oordeel kan vel, aangesien hulle nie beroepservaring het nie. Dit geld natuurlik vir enige skoolverlater wat ‘n beroep of studierigting moet kies, en is nie eie aan hierdie studie nie. Leerders se indiensnemingsbehoefte is dus ‘n belangrike faktor, maar nie deurslaggewend nie.

Die vraag gaan eintlik wyer as indiensnemingsbehoefte. Leerders se houding teenoor die gemeenskap as sodanig, is eintlik die vraagstuk. As leerders antagonisties teenoor die gemeenskap of lewe in die platteland is, beïnvloed dit die aard van die kurrikulumbydrae. Dan moet dit óf tot ‘n positiewer gesindheid, óf tot suksesvolle hervestiging in ‘n groter ekonomie, bydra.

⁹ Vanselfsprekend is dit onmoontlik om dié taak in ‘n onderafdeling van ‘n hoofstuk bevredigend uit te voer. Denkbeelde wat belangrik is vir hierdie studie, word meer volledig bespreek. Verder word dit chronologies aangebied, asof alle denkers van die een denkbeeld na die ander oorbeweeg, hoewel dit selfs vir eeue langs mekaar kan bestaan.

Hierdie inligting word deur vraelyste wat leerders invul, en persoonlike onderhoude ingewin.

5.3.2 Subvraag 2: Arbeidsbehoefte

Beroepe wat beskikbaar is, en die wat met doelgerigte opleiding beskikbaar kan raak, is die teenhanger van leerders se behoeftes in terme van indiensneming.

Hierdie faktor word deur makro-ekonomiese faktore, asook deur die huidige samestelling van die ekonomie bepaal. Dit is bekend dat Hopetown se ekonomie oorwegend op landbou berus, bestaande uit graanverbouing onder besproeiing, en ekstensiewe boerdery met kleinvee. Dit is egter belangrik om vas te stel watter ander bedrywe bestaan, aangesien dit 'n aanduiding gee van ander rigtings waarin opleiding 'n verskil kan maak.

Hierdie inligting word ingewin deur 'n fisiese opname van besighede in die dorp. Dit is nie 'n volle ekonomiese ondersoek nie, aangesien bloot kurrikulêre rigtingwysers gesoek word.

Noemenswaardige ontwikkeling, en derhalwe werkskepping, hang steeds van die landbou en landbouverwante besighede af. Die inligting word dus van georganiseerde landbou, ander werkgewers en plaaslike landboumaatskappye (voorheen koöperasies) verkry.

Verslaggewing hiervan is problematies. Ek woon reeds sewentien jaar in die omgewing, en dié vraag maak reeds jare deel van gesprekke en waarnemings uit. Sedert die studie begin het, is talle ongestruktureerde, sosiale gesprekke gevoer met mense wat wil weet waarmee jy besig is, en dan 'n mening uitspreek. 'n Mens ontwikkel 'n siening van die saak, wat onvermydelik die formele ondersoek stuur, maar moeilik weergegee kan word. Ek het moeite gedoen dat vooropgestelde idees my nie verblind nie, maar om tog voordeel uit 'n deurleefde kennis van die omgewing te trek. 'n Besoekende navorser se waarneming sou dalk meer objektief wees, maar nie noodwendig meer waardevol nie.

5.3.3 Subvraag 3: Besikbaarheid van kundigheid en vaardigheid

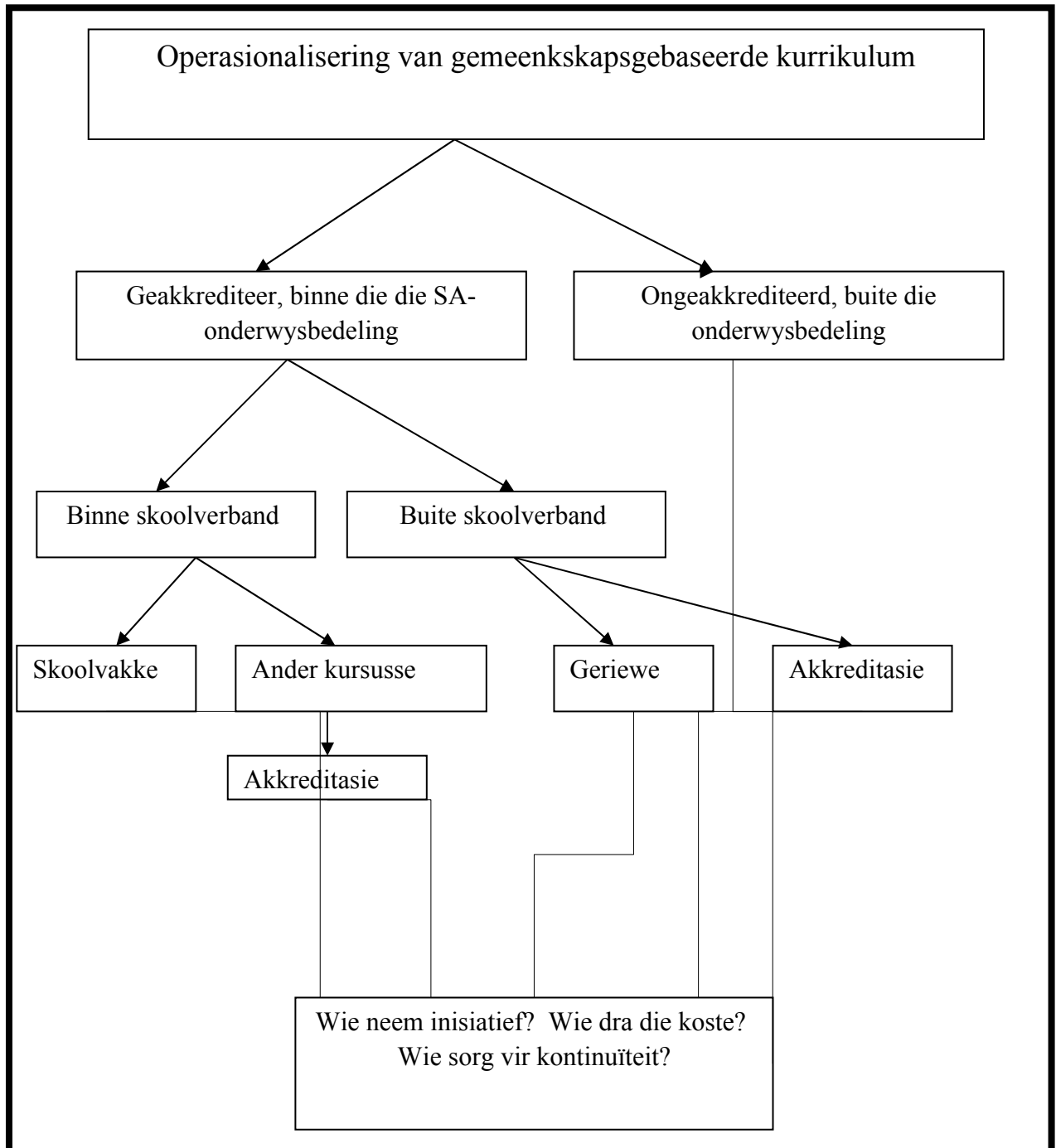
Is daar mense met die aangeduide kundigheid en vaardighede, en het daardie mense tyd om aan opleiding af te staan? In onderhoude met werkgewers kan aangedui word watter kundigheid en vaardighede in die omgewing teenwoordig is, maar nie of die mense beskikbaar sal wees nie.

Dit hang baie af van die terreine waarop tot die kurrikulum bygedra moet word. Die mensekrag hoef nie noodwendig reeds in die gemeenskap te wees nie. Dit kan op verskillende maniere “ingevoer” word. Die kritieke punt is dat die inisiatief en verantwoordelikheid by die gemeenskap lê. Dit word medebepaal deur die subvraag 4.

5.3.4 Subvraag 4: Operasionele aspekte van die gemeenskap se bydra tot kurrikulum

Die operasionalisering van ‘n gemeenskapskurrikulum laat verskeie moontlikhede met betrekking tot organisasie. Die finale vraag is wie die verantwoordelikheid daarvoor moet neem. Grafies word dit soos in figuur 5.2 voorgestel.

As die keuses wat figuur 5.2 voorstel gemaak, en die vrae beantwoord kan word, kan beskryf word hoe die kurrikulum geoperasionaliseer kan word. Dit sal ook aandui of hierdie ‘n gemeenskapsgesteunde-, of ‘n gemeenskapsgedrewe kurrikulum is. In die eerste geval word die bestaande raamwerk as gegewe geneem, en sekere aanpassings en bydraes word gemaak om die oorhoofse doel te bereik. In die tweede geval word die kurrikulum deur die gemeenskap self ontwikkel.

Figuur 5.2: Operasionalisering van die gemeenskapskurrikulum

Dit is nou nodig om eers 'n geheelbeeld van wetenskaplike denke te kry, voor die denkbeelde waarbinne hierdie studie funksioneer, beskryf word.

5.4 Ontwikkeling van wetenskaplike denke

Kurrikulum het alles te doen met ‘n mens se opvatting van watter kennis belangrik is – die epistemologie. Daarom is dit toepaslik om die ontwikkeling van wetenskaplike denke, wat die ondermyning daarvan insluit, te behandel. Opvoeding as betwiste gebied (par 3.2) het juis te doen met die vraag of kennis as vasstaande feite beskou word, of as ideologiese denkkonstrukte.

Die wysheidsleer van Antieke Griekeland was die eerste poging om die werklikheid op rasionele wyse te verklaar (Burnett, 1978:1-10). Daarvolgens is kategorieë van kennis ontwikkel, te wete *doxa* (die kennis dat iets waar is, al is dit onverklaarbaar) (Dreyer, 1974:121-122), *theoria* (teoretiese begrip), *praxis* (vaardigheid (Scruton 2007,31-32), en *epistémé* (die wetenskaplike kennis, wanneer dit moontlik is om vas te stel waarom iets waar is (Dreyer, 194:121-122). Daarom word die kennisleer ook epistemologie genoem. Ander kennisvelde het mettertyd uit filosofie vertak, maar filosofie vra steeds, soos in Antieke Griekeland, die basiese vrae, na die oorsprong en geldigheid van aannames wat tot kennisvorming lei (De Vos, 1957:12-13,31). Dit ondermyn steeds die “kundigheid” van die dag deur hierdie vrae (Gutting 2008:3), en is dus steeds die grondliggendste grondslag (!) van kurrikulum.

Hierdie bril waardeur die wêreld beskou word, noem ons ook ideologie. Soms lei dit tot ‘n ideologiese stelling – een wat ‘n ideologies gekonstrueerde stelling as neutrale “feit” aanbied. As iemand dit onnadenkend doen, dui dit op “bewussynsversadiging” (Smith en Lovat 2003:31-32).

Die klassieke wetenskapsdenke wat bo bespreek is, het met die val van Rome in 476 nC, begin verval. ‘n Duisend jaar later het dit herleef met die Italiaanse Renaissance, en in wêreldwye dominansie toegeneem tot in die huidige tyd.

Op die Renaissance volg die Wetenskaplike Rewolusie van die sestiende en sewentiende eeu, met 'n wêreldbeeld dat kennis met empiriese waarneming verkry en deur redelike denke tot wiskundige wetmatighede verwerk kan word (Kagan et al, 1987:475-496). Hierop volg van rofweg 1750 tot 1850 die Verligting, wat wetenskaplikheid gepopulariseer en alomvattend gemaak het. Die geloof in 'n wetmatige natuurlike wêreld, het die oortuiging van wetmatighede in menslike gedrag gewek, en 'n ooreenstemmende benadering tot geesteswetenskappe meegebring (Kagan et al, 1987:594-595). Auguste Comte (1798-1850) het dit so ver geneem het dat hy, volgens sy eie uitspraak, wetenskap tot filosofie getransformeer, en dit Positiewisme genoem het – steeds 'n belangrike vertrekpunt in die filosofie (Bourdeau, 2008). Die Positiewisme word gekenmerk deur empirisme (alle kennis word gegrond op empiriese waarnemings), metodologiese eenheid van alle wetenskappe (metodologiese naturalisme), en geloof in vooruitgang van Rede, en daarom ook menslike geluk (Mouton, 1995:2). Met die denke van onder andere Durkheim en die Weense Sirkel, bly Positiewisme in die Anglo-Saksiese wêreld toonaangewend tot in die 1960's (Mouton, 1995:8-14). Druk het op tradisionele geesteswetenskappe toegeneem om ook positivisties te werk te gaan, en heel nuwe wetenskappe, soos die sosiologie, staatsleer, sielkunde en ekonomie het volgens dié vereistes ontstaan (Van Jaarsveld, 1980:39-65).

Die pendulum het tydelik in teenoorgestelde rigting geswaai met die Romantiek (rofweg laat agtiende en vroeg negentiende eeu). Immanuel Kant (1724-1804) het die objektiwiteit van denke bevraagteken, aangesien die waarnemer self waarneem, verwerk en weergee. Hy het tog die rasionaliteit van die Verligting probeer behou. Die groot prestasies van die Romantiese tyd is egter op kuns- en letterkundegebied, en dit het nie die opmars van Westerse militêre – en wetenskapsoorheersing gestuit nie; inteendeel. Dié era omvat onder andere die bewind van Napoleon, die Industriële

Rewolusie in Brittanje en die wêreldwye verspreiding van die Britse Ryk (Kagan et al, 1987:676-687); uitbreidings van Wes-Europese mag wat juis die Positiwisme wêreldoor versprei het.

Die Romantiek moes later onder invloed van Darwin vir modernisme plek maak, met die fokus op voortdurende aanpassing. Daaruit volg die Pragmatisme wat wel enige “waarheid” bloot as geldend beskou so lank dit antwoorde vir die waargenome situasie verskaf, maar rasionalistiese kennisvorming herbevestig (Field, 2007:4-5).

Geesteswetenskappe raak teen die 1960's toenemend gedragswetenskappe. Dit behels waarneming ter wille van voorspelling en wysiging van gedrag. Juis dié kenmerk het Sielkunde tot “harde” wetenskap “verhef” in die oë van natuurwetenskplikes (Smith en Lovat 2003:54-55). Mettertyd raak kennis so gefragmenteerd in outonome vakgebiede, dat ‘n Harvard-ekonoom in 1960 homself sterk moet verdedig omdat hy sosiale agtergrond as inleiding tot ekonomiese studie insluit (Taylor, 1960:ix-xvi).

Teen die 1990's is ‘n nuwe stadium in die Westerse epistemologie bereik. Die modernisme is sodanig ondermyn, dat ‘n totale wantroue in kennis en sekerhede begin posvat het. Dit kom uit ‘n tradisie wat van Husserl se fenomenologie (1900 en verder) oor Sartre se eksistensialisme, na Foucault en Derrida strek (Smith, 2008, Störig, 1972:228).

Rede is vir Husserl nie ‘n objektief nie, maar struktuurvorm van transendentale subjektiwiteit. Getuienis moet aan die ego dit wat vermeen word, bevestig of ongeldig verklaar - en voortdurend bevestig. Dit is die ego-logika, waar ek iets aanvaar solank die wyse van bevestiging vir my toeganklik is. Dit geld vir die reële sowel as ideële (Husserl, 1927:1). Transendentale subjektiwiteit is volgens Husserl die mees universele en standhoudende subjek-

tiwiteit, eintlik ‘n soort objektiwiteit (Husserl 1927:29), omdat die objek ondersoek word, soos dit sigself aanbied (Husserl, 1927:25).

Michel Foucault ondermyn sedert die 1960’s opvattinge oor “algemeen geldende” kennis. Hy “ontbloot” dit as sekere mense se waarde-oordele. Dié siening versterk hy deur aan te toon hoe “wetenskaplike” waarnemingsaktiwiteite inligting voorsien om mense te beheer. Die meganisme is hiërargiese waarneming, normatiewe beoordeling en ondersoek/eksaminering. Hy beskryf skole, hospitale en tronke as ooreenkomstige instellings van beheer (Gutting, 2008:5-7). Kennis word gedegradeer tot blote mags-instrument, en boonop is die mens skepper en onderwerp daarvan, wat ware kennis volgens Foucault onmoontlik maak (Gutting, 2008:8-15).

Jacques Derrida ondermyn op sy beurt Westerse kennis deur “vaste” begrippe te dekonstrueer en as inherent teenstrydig aan te toon. Hy ondermyn ook die hiërargiese opposisies van byvoorbeeld goed bo kwaad, die gesproke woord bo die geskrewe, deur dit nie om te keer nie, maar as heeltemal vals aan te toon (Reynolds, 2006:1-17).

Hierdie ondermyning van wetenskaplike sekerhede het tot ‘n omvattende beweging, bekend as die post-modernisme, ontwikkel. Doll (2008) kontrasteer dit met modernisme, ‘n metafisika gebou op die fisika van Newton. Dié metafisika is gegrond op die aannames dat Natuur plesier vind in enkelvoud, dat Materie solied, hard en ondeurdringbaar is, dat dieselfde gevolg na dieselfde oorsaak teruggevoer kan word, en dat Natuur tot haarself konformeer, en enkelvoudig is. Dit bring die geloof in vasstaande kennis as produk van wetenskaplike aktiwiteit (Doll, 2008:193). Onlangse (en selfs minder onlangse) natuurwetenskap het die fisika van Newton as oorvereenvoudig aangedui. Chaosteorie, met klem op nie-lineêre wiskunde, en die besef dat klein oorsake tot groot gevolge kan lei, het in die plek daarvan gekom (Doll, 2008:194). Pleks te aanvaar dat die natuurlike en sosiale werklikhede stabiel

en in permanente ewewig verkeer, word lewe as ‘n ver-van-ekwilibrium-stelsel beskou, met ordelike wanorde as die bron van skeppingskrag (Doll, 2008:195). In die plek van geslote, stabiele sisteme wat die modernistiese ondersoekterrein was, staan nou die lewe as ‘n oop, ver-van-ekwilibrium-sisteem (Doll, 2008:197). In die plek van waarneming as primêre wetenskaplike aktiwiteit, staan die herkenning van onderlinge verhoudings (Doll, 2008:202). In die plek van strewe na stabiliteit, word gestreef na transformasie (Doll, 2008:198).

Volgens Slabbert en Hattingh (2006:714) het die Westerse beskawing ‘n punt van soveel versplintering bereik, dat godsdienstige of filosofiese singewing verdwyn het (Slabbert en Hattingh, 2006:714). Verby die ontnugtering met tradisionele, rigiede, reduksionistiese kennisstelsels, sien hulle ‘n nuwe vorm van beskawing. Daarin is kennis feilbaar, en die sosiale en spirituele herleef. Heelheid (holisme), kollektiewe verantwoordbaarheid, deelnemende groei en verweefde goddelikheid word beklemtoon (Slabbert en Hattingh 2006:703). Daarvoor is ekologie ‘n kragtige metafoor, alles is verbind en van mekaar afhanklik – mense onderling, mense en ander lewende wesens, mense en nie-lewende wesens (Slabbert en Hattingh, 2006:705).

Welch (1999:714) wys op die probleem van oordrewe relatiwiteit (Welch, 1999:37-40). Dit word hanteer deur Habermas (Hermann, 1999). Hy probeer ‘n nuwe basis vir kommunikasie skep, want as begrippe nie meer algemeen geldende definisies het nie, word dit baie moeilik om te kommunikeer. Hy aanvaar dat die beeld van ‘n individu in verhouding tot die objektiewe werklikheid verval het. Sy teorie van “Kommunikatiewe Aksie” behels onder andere dat elke mens as taalgebruiker, reeds deelneem aan ‘n rasonale subjektiwiteit. ‘n Intersubjektiewe verhouding moet vestig tussen individue wat kan praat en optree wanneer hulle hulleself oor ‘n

bepaalde saak verstaan. Hulle werk deur natuurlike taal, gebruik kultureel oorgedraagde interpretasies en verwys na ‘n gedeelte iets in die objektiewe wêreld, maar ook elkeen na iets in sy eie subjektiewe wêreld (Hermann, 1999).

‘n Spesifieke *kommunikatiewe aksie* noem hy die *praktiese diskoers* wat moet lei tot ‘n gedeelte moraliteit in ‘n tyd sonder ‘n godsdienstige basis daarvoor (Habermas, 1998:1). Dit moet ‘n insluitende, dwanglose proses wees (Habermas, 1998:7). Hy onderskei die aard van geesteswetenskappe deur na die *kommunikatiewe aksie* daarvan te verwys, teenoor *instrumentele aksie* van die natuurwetenskappe (Habermas, 1968:5-6). Dit kom ooreen met Freire se *praxis*.

‘n Aantal radikale bewegings wat sedert die 1990’s die modernisme verwerp, maar nie bereid is om die voorlopigheid van die post-modernisme te aanvaar nie, vorm die Politieke Ekologiebenadering. Hulle groot bydrae is om duidelik te stel dat tegniese - en wetenskapsgefundeerde oplossings niks beteken teen ‘n strukturele agtergrond wat mense ontmagtig nie. Iemand wat nie verstaan dat armoede en omgewingsagteruitgang volg op sosiaal-politieke faktore nie, se oplossings is dikwels teen-produktief (Brohman, 1996: 312-317). Die dringendheid daarvan volg, volgens Slattery (2006:199-200) uit ‘n besef dat onbeteuelde verbruik nie net ander spesies bedreig nie, maar ook die mens self

Scruton lewer kommentaar op die “kultuur van repudiëring” teenoor die Westerse beskawing. Hy beskou dit as ‘n poging om ‘n houer te vernietig, omdat dit ook negatiewe inhoud gedra het (Scruton, 2007:69-70). Post-modernisme omskep die wêreld in ‘n speelgrond waarop alles aanvaarbaar is en niks verbied word nie, behalwe die verbod. Kultuur, daarenteen, is juis gebou op die onderskeid tussen reg en verkeerd, waar en vals, goeie en swak smaak (Scruton, 2007:83-84). Ander kulture moet gesien word soos van

binne, maar die Westerse nie; dit moet gesien word soos van buite (Scruton, 2007:82).

Opsommend kan gestel word dat die Weste teen die Renaissance mateloos vertrouwe in sy kennisstelsel gehad het, en dit as plig beskou het om dit wêreldwyd te versprei. Dié kennisstelsel het toenemend empiries en positivisties van aard geraak, en minder ruimte vir spekulatiewe nadenke gelaat. Dit is egter sedert die 1990's toenemend van binne en buite ondermyn deur aan te dui hoe dit nie waardevry is nie, maar aanwysbaar tot stand gekom het om bepaalde belange te dien. Daar is egter ook 'n beweging ter herbevestiging van rasionele aktiwiteit en erkenning van die waarde van die Westerse erfenis. Die gemeenskap wat 'n kurrikulum tot stand wil bring moet sigself binne al hierdie botsende opvattings posisioneer.

5.5 Filosofiese invloede op die metodologie van hierdie studie

Daar is verskeie filosofiese invloede op die metodologie van hierdie studie. In hierdie afdeling, word gepoog om daarvan rekenskap te gee.

5.5.1 Kwalitatiewe navorsing as Positivistiese metode

Kenmerkende van Positivistiese denke is kwantifisering van die waargenome werklikheid; Mouton noem dit selfs die *kwantitatiewe ortodoksie*. Dit verras dus dat Denzin en Lincoln (2005:1) kwalitatiewe navorsing in die positivistiese tradisie plaas. Die oorsprong daarvan was kulturele antropologie of etnografie waarvolgens Wes-Europese koloniale moondhede die “primitiewe rasse” wat hulle voortaan sou regeer, deur wetenskaplike waarneming wou leer ken - ‘n “rassistiese projek om te handel met die ‘inboorlingprobleem’” (Denzin en Lincoln, 2005:1) Eg-Positivisties is geglo aan empiriese waarneming as kenbron, en vooruitgang van en deur die Rede. Maar om samelewings te begryp, is kwantitatiewe metodes onvoldoende, en kwalitatiewe metodes het ontstaan. Dit is nuttig om begrypend te beskryf, en

kwalitatiewe navorsing het na sosiale wetenskappe soos opvoedkunde, staatsleer en die regte oorgespoel. Tog het kwantitatiewe navorsers dit steeds as 'n mindere vorm van wetenskaplike aktiwiteit gereken (Denzin en Lincoln, 2005:1-3).

Dieselfde skrywers lê klem op die kompleksiteit van hedendaagse kwalitatiewe navorsing, aangesien dit oor talle dissiplines strek, maar stel tog 'n generiese definisie voor: Kwalitatiewe navorsing is 'n gesitueerde aktiwiteit wat die waarnemer êrens in die wêreld plaas, en dit deur 'n stel interpreterende, materiële aktiwiteite sigbaar maak. Hierdie praktyke transformeer die wêreld in 'n reeks voorstellings, insluitende veldaantekeninge, onderhoude, gesprekke, foto's, opnames en persoonlike aantekeninge. Dit volg 'n interpreterende, naturalistiese benadering tot die wêreld. Kwalitatiewe navorsers bestudeer dinge in hulle natuurlike ligging, in 'n poging om van verskynsels sin te maak of dit te interpreteer in terme van die betekenis wat mense daaraan gee (Denzin en Lincoln, 2005:3). Kwalitatiewe navorsing lê klem op entiteite, prosesse en betekenis, wat nie eksperimenteel ondersoek of gemeet kan word nie. Dit sien die werklikheid as sosiaal-gekonstrueerd, erken die intieme verhouding tussen navorser en onderwerp, en dat elke ondersoek met subjektiewe waardes gelaai is. Daarenteen meet en ontleed kwantitatiewe navorsing kousale verhoudings tussen *veranderlikes*, nie *prosesse* nie, en beskou die navorsing as waardevry (Denzin en Lincoln, 2005:12).

Hierdie studie vertoon sekere kwalitatiewe kenmerke binne die Positiewisme:

- Die werklikheid word deur waarneming (eie en ander s'n soos in onderhoude weergegee) tot verbale beskrywings omskep.
- Onderliggend is die vertroue dat *Rede*, met kurrikulum en ekonomiese konteks in samehang, 'n gelukkiger mensdom kan skep.

- Eenheid van metode word wel nie aangehang nie, maar dit is in navolging van die kwalitatiewe tradisie.

In die volgende afdeling word etnografiese navorsing, ‘n duidelik omlýnde kwalitatiewe dissipline, waarvan hierdie studie sekere kenmerke vertoon, bespreek.

5.5.2 Etnografie: Die vervlegde sosiale werklikheid

Soos genoem, is etnografiese studies grootliks die oorsprong van kwalitatiewe navorsing.

Die Renaissance se verbreking van psigiese beperkings het die Westerse mens gedring om ook fisiese beperkings te deurbreek (Kagan 1987:304-305). Europese militêr-tegnologiese oormag het ander regerings- en denkstrukture ontwrig en grotendeels met Westerse vervang (Grant en Temperley 1963:308). In ooreenstemming met die heersende positiwisme, is inheemse kennisstelsels in koloniale gebiede eenvoudig as onbeduidend afgemaak. So laat as 1936 verklaar die grootste Afrikaanse eksponent van die Britse Ryk, generaal Jan Smuts byvoorbeeld dat Afrika geen godsdiens, kuns, argitektuur of filosofie van waarde voortgebring het nie. Hy betwyfel selfs of die Zimbabwe-ruïnes deur Afrikane gebou kon wees (Smuts, 1941:40-41). Die gevolg was dat inheemse kulture nie net die voorwerpe van oorheersing geword het nie, maar ook die onderwerpe van navorsing volgens die Westerse model.

Uit hierdie oorsprong, strek ‘n ononderbroke lyn na die huidige “Ideologie van Ontwikkeling.” Dit leer dat sosiale en ander probleme in arm lande sal verdwyn as genoeg ontwikkeling vinnig genoeg plaasvind. William Easterly (2007) is daarvoor uiters krities. As hoogleraar in Ekonomie aan die Universiteit van New York, beskryf hy dit as nog ‘n skadelike poging om alle probleme met ‘n enkele antwoord uit die weg te ruim, soos Kommunisme en Fascisme. Gedryf deur die Bretton-Woods-instansies (kyk hoofstuk

2), word lande gedwing tot programme met die oog op armoedeverligting en hoër lewensgehalte. Met nie-nakoming wat soms baie suksesvol was, en nakoming soms ramspoedig, is die verskynsel te kompleks om ‘n patroon te vind. Vir hom is die enigste patroon dat lande wat op hulle eie oorspronklikheid steun, die suksesvolste (Easterly, 2007). Solank die eindpunt van ontwikkeling die moderne Westers kapitalistiese samelewing is, word geen ander waardestelsel ooit ernstig opgeneem nie (Welch, 1999:30-31).

Uit dieselfde oorsprong, loop ook ‘n “gelukkiger” reguit lyn: Navorsing en data-insameling begin as ‘n behoefte om die werklike wêreld te verken soos dit is (Wirt en Shorish, 1993:5). Etnografie is wanneer mense bestudeer word as komplekse wesens soos hulle volgens hulle natuur en aard in wisselende sosiaal-organiese verbande (etnieë) al skeppende leef in ‘n proses van aktiewe aanpassing by ‘n komplekse omgewing soos aangetref in ruimte en tyd (Coertze, 1977:1).

Volgens Masemann (1999:115) kan die antropologiese¹⁰ perspektief wesenlik tot onderwysstudie bydra, omdat dit meer op die klein skaal onderwysituasie fokus. Dit help veral om bevolkings op die buiterand se stemme te laat hoor. Haar holistiese opvatting van kultuur sluit aan by dit wat onderliggend aan Coertze se definisie van etnografie is, en word as die hoeksteen van die antropologiese benadering beskou. Daar is volgens haar ‘n onomstootlike (hoewel nie enkelvoudige nie) verband tussen opvoeding, kultuur en klas in elke samelewing. Kinders se ervaring van, en reaksie op hulle onderwys word grondliggend gevorm deur die ekonomiese basis van die woonbuurt, gemeenskap, streek, land en uiteindelik die globale ekonomie. Etnografiese studie van onderwys sluit hierby aan. Dit het wel weens genoemde negatiewe elemente in tydelike onguns geraak, maar sedert die 1970’s gebruik onderwysnavorsers dit weer graag. Die “kultuur van positiwisme” is verwerp, ten gunste van

¹⁰ ‘n Term verwant aan etnografie, maar nie noodwendig met dieselfde klem op etniese onderskeid nie.

die vraag hoe skool ervaar word deur diegene wie se daaglikse lewe daaruit bestaan. Só word dit moontlik om dié soort navorsing tuis en in die vreemde doeltreffend uit te voer. Kritiese etnografie is studie met ‘n basiese antropologiese metodologie, maar wat staat maak op ‘n *corpus* van kritiese sosiologie en filosofie, byvoorbeeld neo-Marxisme. Dit staan teenoor ‘n “middelklas benadering” waar duidelik omlýnde menslike belewenis verdwyn in ‘n wasigheid van dubbelsinnigheid en onwilligheid om enige oordele te maak, in die aanwesigheid van soveel perspektiewe wat geldig lyk (Masemann, 1999:115-130).

In etnografiese tradisie, wil hierdie studie ‘n stem gee aan mense na wie onderwys(kurrikulum)owerhede dalk nie altyd luister nie. Dit sluit plattelandse werkgewers en leerders in. Dit bied ook metodologiese ruimte vir ‘n navorser wat ‘n bekende situasie, ‘n self-geleefde werklikheid, wil bestudeer. Tog voldoen dit nie in alle opsigte aan die beskrywing van etnografiese navorsing nie. Die doel is nie alleen om ‘n sosiale werklikheid te beskryf, en ‘n stem te gee aan wie daarin leef nie. Dit is ook om operasionele voorstelle te maak – om by te dra tot kurrikulumontwikkeling.

Die rol van die navorser self is belangrik. In die inleiding tot die bundel *The emotional nature of qualitative research*, noem die redakteur dat navorsers tradisioneel reken dat emosies iets is wat “oorkom” moet word. Sy voer egter aan dat die navorser-as-navorsingsinstrument homself juis moet ken, en emosies deeglik in ag neem. Sy stel ‘n aparte joernaal van gevoelens en aannames soos dit ontwikkel, voor. Uiteindelik is die balans van uiterste belang: Die navorser moet met emosies wat deur die navorsing gewek word in voeling wees. As die nodige afstand nie geskep word nie, kan eie gevoelens ander se verhale oorskadu (Gilbert, 2001:10-12). Beach, in navolging van Clifford maak onderskeid tussen inskripsies waar die opvattinge van die etnograaf voorrang geniet in die etnografiese waarneming, transkripsies waar die opvattinge en ervarings van die persoon met wie gesprek gevoer

word voorrang geniet, en beskrywings wat soms neutraal en op die punt af is, maar soms ook beskrywing gee van emosies en sterk na binne gerig is (Beach, 2005:3-7).

Etnografie toon ooreenkomste met fenomenologie maar kom uit 'n ander tradisie. Daaraan word vervolgens aandag gegee.

5.5.3 Fenomenologie: Om dit wat uit die navorsing verskyn, te verstaan

Bo is verwys na die fenomenologie, waarvan Husserl in die vroeë twintigste eeu die grondlegger was. Hier is “transendentale subjektiwiteit” 'n sleutelbegrip. Dit behels die “ego-logika” waarvolgens ek iets aanvaar solank die wyse van bevestiging vir my toeganklik is (Husserl, 1929:1), en dat ek die objek ondersoek soos dit sigself aanbied (Husserl, 1927:25). Dit is dus eerste persoonservaring. Terwyl die fenomenologie 'n filosofiese rigting is wat die positivistiese monopolie op kennisvorming uitdaag, is dit ook een van die filosofiese wesenswetenskappe (Rossouw, 1995:106). Naas die ontologie (synsleer), die epistemologie (kennisleer), logika en etiek, is fenomenologie een van die hoofvelde van die filosofie. Dit ondersoek hoe die mens die synde ervaar (Smith, 2008). Die subjektiewe aard van fenomenologiese kennis, beteken nie dat 'n mens arbitrêr kan besluit wat jy aanvaar of verwerp nie. Störig (1974:230) noem Husserl se onoortrefbare intellektuele waarheidsliefde, wat op elke oomblik bereid was om die vertroude op te gee en deur ervaring te laat korrigeer (Störig, 1974:230).

Fenomenologie leer dat verstandaksies deur bewussyn en voorneme gekenmerk word, soos fisiese sisteme deur massa en krag (Smith, 2008). Alles wat ons deur ons bewussyn verneem, of ons dit aanskouend ervaar, voorstel, dink, waardeer, is volgens Husserl die “fenomene” en die wetenskap van daardie bewussyn is die fenomenologie (Störig, 1974:229). Fenomenologie is die studie na die strukture van ervaring of bewussyn. Dit gaan dus oor die wyse

waarop ons dinge ervaar, hoe dit in ons ervaring verskyn, en watter betekenis dit in ons ervaring het (Smith, 2008). Iets wat ek self beleef en terselfdertyd oor nadink, is 'n totale ervaring. Party ervarings is egter minder deurdag, en ander tweedehands; party selfs onbewus. Deurslaggewende vrae is: Wat maak dat ek sekere onderwerpe totaal ervaar? Hoe kan ek 'n sisteem as beskikbare kennis neem sonder toepaslike ervaring? Wat beteken dit vir my dat onderwerpe vir my is wat dit is, sonder dat ek daarvan weet of geweet het (Husserl, 1929:2-3)? Heidegger brei uit deur na die Griekse oorsprong van die woord fenomenologie te verwys, wat neerkom op iets wat verskyn. Hy wil, in die ondersoek na 'n saak, hom laat lei deur hoe die saak verskyn, met ander woorde deur die saak self (Palmer, 1969:128). Husserl se opleiding as wiskundige het gelei tot sy strewe na filosofie as 'n "streng wetenskap" en na 'n "hoër empirisme." Dit verklaar die durende invloed daarvan op natuurwetenskaplike denke (Palmer, 1969:126).

Die metode van fenomenologiese beskrywing is uitleg (*auslegung*); die *logos* om 'n versynsel uit te lê, soos wat dit is (Palmer, 1969:129). Dit beteken om nie te probeer meester van die teks wees nie, maar dienaar daarvan. Die interpreteerder probeer nie uitstippel "wat die teks regtig bedoel" nie (Palmer, 1969:208-209). Rossouw (1995:125-126) stel dat "menskundige empiriese wetenskap" wat die fenomenologie as metateorie gebruik, reeds met konseptualisering van 'n ander onderskeibaar sal wees. Die menslike werklikheid het, anders as die natuurlike, 'n intrinsieke sinstruktuur – dit het sin en gee sin vir diegene daarby betrokke. Dié werklikheid sal in die navorsing weerspieël word (Rossouw, 1995: 125-126).

Hierdie studie wil aan die een kant kurrikulumteorie, en aan die ander kant die sosiale werklikheid van matrikulante wat nie werk kry nie, goed genoeg begryp om sinvolle voorstelle te maak. Dit neem die fenomenologie as metateorie. Dit erken dat hierdie werklikheid deur senior skoolleerders en werkgewers verskillend

ervaar word, maar die verskillende ervarings is ewe geldig. Dit poog in die eerste plek om te begryp, omdat oplossings net op goeie begrip kan volg. Onderhoude word dus nie gedekonstrueer, of reël vir reël ontleed om verskuilde betekenis te ontdek nie. Dit word bloot ontleed om soveel moontlik inligting daarin te vind, soos wat die spreker dit bedoel het.

5.5.4 Ander filosofiese rigtings met betrekking op die metode van hierdie studie

Die dekonstruksie van Derrida en uiteensettings van Foucault dra 'n sensitiwiteit tot nuwe opvattinge rakende kennis en "waarheid" by. Nie een daarvan is egter 'n sentrale tema in die studie nie. Soos in paragraaf 5.2.3.1 uiteengesit, is die vernaamste bydrae van die post-modernisme, die hereniging van die versplinterde wêreld van kennis. Dit is egter ook die tradisionele posisie van etnografie, en dié wysheid word, wat hierdie studie betref, uit die etnografie verkry.

Die politieke ekologie-beweging dra die bewustheid by dat kennis nie neutraal is nie. Die navorser werk self vanuit 'n sterk ekologiese lewensbeskouing, maar dit val buite die bestek van hierdie studie. Die motivering om die gemeenskap as eenheid van ondersoek te neem, staan hiermee in verband.

5.6 Die probleem van navorsing wat gesagsverhoudings vestig

Navorsing is 'n aktiwiteit wat maklik 'n gesagsverhouding vestig tussen 'n "welmenende kundige" en 'n "onkundige begunstigde." Dit is iets waarteen gewaak moet word. Dit wek soms weerstand by die "onkundige begunstigde," aangesien die persoon die werklike kundige op die terrein is. Die navorser se eie illusie van kundigheid kan die oë sluit vir waardevolle antwoorde.

Die oorsprong van navorsing wat 'n gesagsverhouding vestig, is Westerse koloniale verowering (Denzin en Lincoln, 2005:1-3). Chambers (1995:173-175) voeg daarby dat navorsing oorwegend deur welvarende mense gedoen word, wat hulle eie werklikheid

(welvarend, industrieel, stedelik) as norm gebruik. As armes die mag gehad het om konferensies bymekaar te roep, wonder hy, watter onderwerpe sou hulle op die tafel sit (Chambers 1995:173-175)?

Sutherland en Sandford (1998:1-7) beskryf navorsers in Afrika as dikwels hovaardig. Hulle aanvaar dat die plaaslike inwoners ‘n “probleem” het, en van negatiewe denke of tradisies verlos moet word; ‘n taak wat deels op die navorsers rus (Sutherland en Sandford, 1998(b):1-7). Dit word in Sutherland en Sandford 1998(a)) verder bespreek.

Op onderwysterrein het Vergelykende Opvoedkunde na vore gekom, om beste praktyke van verskillende lande te vergelyk, en antwoorde te soek in ander lande se wysheid. Volgens dieselfde patroon, is klem gelê op die nut vir “agterlike” of ontwikkelende lande, om regeerbare onderdane te hê. Dit sien ‘n Westerse samelewing as vanselfsprekende eindpunt van alle onderwys (Welch, 1999:26-31). Daaruit volg die afhanklikheidsteorie, wat inhou dat oud-kolonies op verskeie maniere van die “kern” afhanklik gehou word; ekonomies, kultureel en intellektueel (Welch, 1999:31-35).

Dat dié stand van sake steeds geld, spreek uit die hantering van onderwys in die VN se Millenniumdoelwitte. Dit konsentreer op basiese onderwys, met min aandag aan sekondêre of tersiêre onderrig (VN Webwerf, 2005; Colclough, 2002:12). Samoff beweer (1999:59-62) dat opvoedkundige oorwegings in VN-gedrewe onderwysaksies al minder tel, en ekonomiese – en finansiële oorwegings al meer. Belegging in primêre onderwys toon maklik ‘n groot opbrengs op belegging. Dit neem nie in ag dat die befondsing daarvan ten koste van veral tersiêre onderwys beteken dat kennis en vaardighede vir die hedendaagse ekonomie nooit aangeleer word nie. Omdat dit universiteite is wat onderwysers vir primêre skole moet oplei, sal ook hierdie komponent mettertyd in duie stort. Hy waarsku dat navorsing soms *currency, or perhaps*

ammunition word. Dit gebeur as navorsing gebruik word om 'n voorafopgestelde standpunt te bevorder, eerder as om eerlik na antwoorde te soek. Die standpunt wat seëvier is dan die een met die meeste geld vir navorsing (Samoff 1999:59-62).

Die rewolusionêre Brasiliaanse opvoedkundige, Freire, verwys hierna as hy stel dat ideologiese en strukturele dekolonisasie lank na die rewolusionêre fase nog noodsaaklik is. Gemeenskaps-onderwys is volgens hom wesenlik in weerstand teen oligargieë wat bloot die ruimte wat koloniale heersers gelaat het, vul (Freire, 1992:viii).

Hier word by Graham-Brown (1991:x) aangesluit, wat in die inleiding tot die boek *Education in the developing world – Conflict and crisis* stel dat hulle die boek in eerstehandse lewenservaring in Arika en Latyns-Amerika plaas (Graham-Brown, 1991:x). 'n Interessante voorbeeld daarvan is Thomson (2002:xiv) se boek *Schooling the Rustbelt kids*, wat handel met die probleme in minder bevoorregte skole in 'n industriële stad (Adelaide, Australië), in 'n post-industriële tyd. Ervaring van 30 jaar as onderwyser vul sy aan met navorsing aan 36 skole. Hopeloosheid en frustrasie oor sosiale verval en die feit dat skole hierdie situasie eerder bevestig en versterk, as om dit uit te skakel, kenmerk die teks (Thomson, 2002:byvoorbeeld 41-47). Sy stel haar woede oor die inkorting van ondersteuning aan gesinne en skole wat beter verdien (Thomson, 2002:xv), en lewer snydende kritiek op die neo-liberale beleid van die Australiese regering sedert die 1990's (Thomson, 2002:94-109). Sy verreken die moontlikheid dat haar werk gesagsverhoudings kan vestig.¹¹ Navorsers probeer dikwels stigmatisering ontwyk deur hulle werk te dekontekstualiseer, en te fokus op tegniese aspekte soos kennis en pedagogie. Sy doen egter die teenoorgestelde (Thomson, 2002:xiv), en pak as't ware die bul by die horings.

¹¹ Die opskrif is aan haar ontleen.

Dit is duidelik dat hier standpunt ingeneem word teen navorsing wat gesagsverhoudings vestig. Dit is ewe veel 'n houding as 'n metodologie wat ter sprake is. Sutherland en Sandford (1998:1-7) poog aktief om die teenoorgestelde te doen in landboukonteks, en noem dit deelnemende navorsing. So min as moontlik aannames word vooraf gemaak, en deelnemers word beskou as die eintlike kenners op die probleemgebied. Die navorser het 'n akademiese perspektief, wat nie inherent meerderwaardig is nie, maar slegs 'n ander hoek (Sutherland en Sandford, 1998(b):1-7). Verwys ook na Sutherland en Sandford 1998(a).

5.7 Navorsingsmetode

5.7.1 Die onderhoud as navorsingsmetode

Onderhoude berus op die aanname dat deelnemers se mening belangrik is. Gubrium en Holstein (2003:21-23) stel dat dié gedagte betreklik nuut is, maar beskryf hoe opvattinge verander het (Gubrium en Holstein, 2003:21-23). Dit is juis 'n voordeel van onderhoude dat dit mense erken as die eintlike kundiges oor hulle eie lewens. Dit bied ook geleentheid aan mense wat onwillig of nie in staat is nie om lang, samehangende antwoorde uit te skryf, om hulle bydrae te lewer (Sommers en Sommers, 1997:107).

Onderhoude is besonder nuttig om komplekse en emosioneel gelaaide onderwerpe soos seksuele gedrag of skoolafwesigheid te ondersoek. Dit kan uitdruklike sowel as latente inhoud na vore bring. Latente inhoud word met nie-verbale response, soos huiwering om te reageer, oogkontak of gebrek daaraan, gesigsuitdrukkings, veranderings in stemkwaliteit gekommunikeer (Sommers en Sommers, 1997:107). Daar is baie risiko's wanneer onderhoude handel oor sake wat taboe of onwettig is. 'n Mens moet dan baie seker maak dat deelnemers se identiteit beskerm kan word, en dat hulle dit besef (Sommers en Sommers, 1997:111).

Ongestruktureerde, gestruktureerde en semi-gestruktureerde onderhoude is persoonlike onderhoude elk met 'n ander funksie

(Sommers en Sommers 1997:105). Fokusgroepe is ‘n volgende soort onderhoud (Sommers en Sommers 1997:124).

In ongestruktureerde onderhoude word alle alternatiewe verken om inligting te verkry, belangwekkende sake te identifiseer waaraan die navorser nie vooraf gedink het nie, en die ander deelnemer tot ‘n mate die leiding te laat gee. Die onderhoudvoerder het ‘n algemene onderwerp in gedagte en wil sekere vrae vra, maar daar is nie voorafbepaalde volgorde of spesifieke bewoording aan die vrae nie. Die navorser kan improviseer as dit lyk of antwoorde te veel is wat respondente dink hy/sy wil hoor. Dit laat ruimte om antwoorde op te volg en ryker betekenis by die aanvanklike antwoorde te voeg (Sommer en Sommers, 1997:108-109).

Gestruktureerde onderhoude word gebruik in meningsopnames, en standaardisering is verkieslik. Dit bring samehang van die een situasie na die volgende. Vrae word vooraf geformuleer, en op presies dieselfde manier vir almal gevra. Vrae kan oop, of volgens multi-keuse gestel word (Sommers en Sommers, 1997:109).

Semi-gestruktureerde onderhoude beteken dat vrae vooraf bepaal word, maar volgorde en bewoording mag verskil. As ‘n breë snit van die bevolking (ouderdoms- of sosiale verskille) genader word, is dit soms nodig om vrae aan te pas. Hoe verder ‘n mens van die gestruktureerde onderhoud afwyk, hoe groter word die kans dat die onderhoudvoerder se menings sal oorheers (Sommers en Sommers, 1997:109).

Fokusgroepe is ‘n manier om vas te stel wat ‘n spesifieke samestelling van mense (tienaers, senior burgers, polisieledes) van ‘n spesifiek saak dink. Grootte van groepe wissel van 8 tot 12; te groot vir een persoon om te domineer, maar klein genoeg dat elkeen kan deelneem. Sessies duur gewoonlik 1,5 tot 2,5 uur. Dit is gebruiklik om ligte verversings en selfs ‘n geldelike vergoeding as blyke van waardering aan te bied (Sommers en Sommers, 1997:124).

Loots beskou die fokusgroep as naby aan Habermas se “ideale openbare sfeer” aangesien debat vir almal oop is, die kwessies gedeelde belange is, en ongelykhede buite rekening gelaat word (Loots, 2009:169). Dit het veral in die 1960’s in marknavorsing gewild geraak. In sosiologie en etnografie is dit gebruik om bevindings met *insiders* te kontroleer, om betroubaarheid te verhoog (Loots, 2009:170). Sy stel haar op teen die mening dat fokusgroepe ‘n ekonomiese manier is om menings bymekaar te maak en beskou dit as ‘n verarming van die potensiaal van fokusgroepe; trouens, dit is dikwels niks anders as gestruktureerde groepsonderhoude nie. Om werklik fokusgroepe te wees, moet die navorser as moderator op die agtergrond tree sodat menings vryelik uitgeruil, en nuwe standpunte gevorm kan word (Loots, 2009:172-176). Menings uit ‘n fokusgroep kan nie as verteenwoordigend van die breë gemeenskap gesien word nie. Dit vertoon ‘n heel ander deel van die sosiale werklikheid as kwantitatiewe, en selfs ander kwalitatiewe metodes (Loots, 2009:180-181).

Gubrium en Holstein (2003:3) plaas hulleself teenoor die modernistiese siening van onderhoude as ‘n neutrale wyse om inligting en ervaring van een persoon na ‘n ander oor te tap. Met die post-moderne beskouing van beskrywings en “kennis” as verteenwoordigende simbole, vervaag die lyn tussen feit en fiksie. Refleksiwiteit, digterlikheid en mag is die wagwoorde as die lig van die onderhoudsproses deur die lense van taal, kennis, kultuur en verskil gebreek word (Gubrium en Holstein, 2003:3). Loots haal vir Thorne aan (2004:12) dat interpretasie altyd deur die navorser gedoen word, ongeag hoe deelnemend die res van die proses is (Loots, 2009:181). Ellis en Berger (2003:157-177) gee ‘n uiteensetting van die wyse waarop die navorser deel van die nagevorsde onderwerp word, en wesenlik deur die deelnemers beïnvloed word. Hulle beskryf dit in hoogs persoonlike styl, wat die interaksie tussen die outeurs in die wording van hulle artikel insluit, byvoorbeeld die gedrag van een outeur se honde, en die

soort tee wat hulle saam drink (Ellis en Berger, 2003:157-177). Die illusie van ‘n objektiewe, ongeraakte navorser wat slegs die waarheid soek, word verruil vir ‘n navorser wat data tot inligting verwerk, en wesenlik daarmee integreer.

5.7.2 Die insameling van data vir hierdie studie

5.7.2.1 Ongestruktureerde onderhoude

Bo is uiteengesit dat hierdie ‘n kwalitatiewe studie is, met die belangrike positivistiese kenmerke van empiriese kennisvorming, en die vertroue dat voordelige aanpassings volgens *Redelike* denke tot stand gebring kan word. Dit het sterk etnografiese kenmerke, aangesien dit binne ‘n geografies en kultureel aanwysbare opset gedoen word. Dit put uit ‘n fenomenologiese metateorie, wat juis klem lê op die subjektiewe belewing van die werklikheid as oorspronklike kennisvorming, en daarmee die positivistiese kenmerke balanseer.

Elkeen hiervan maak uitdruklik voorsiening vir die aktiewe rol van die navorsers in kennisvorming. Die gevaar dat onderhoude gestruktureer word om vooropgestelde menings bloot te bevestig, is wesenlik. Hoewel dit nie moontlik is om objektief te wees nie, behoort ‘n navorser afstand van eie menings te kry, en dit uit ‘n ander se oog te probeer beskou. Daarom het ek my eie ervarings neergeskryf, en hanteer dit saam met ander onderhoude. Dit volg op sestien jaar se inwoning in die breër omgewing.

Gedurende April tot Julie 2009 is semi-gestruktureerde onderhoude met die voorsitter van die distrikslandbou-unie, die kredietbestuurder van een van die landboumaatskappye (voorheen koöperasies) wat in Hopetown bedrywig is, die eienaar van ‘n privaatonderneming in Hopetown, wat SETA-geakkrediteerde opleiding verskaf, en die menslike hulpbronne bestuurder van bogenoemde landboumaatskappy, by die hoofkantoor in ‘n buurdorp gevoer. Die eerste drie onderhoude is opgeneem en volledig getranskribeer, maar met die vierde was daar ‘n tegniese probleem

met die elektroniese opnemer. Notas van die gesprek is opgesom, en aan haar voorgelê vir kontrole.

Die eerste deelnemer verteenwoordig die omgewing se boere in georganiseerde landbou, ook in provinsiale en nasionale vergaderings. Dit beteken hy word nie net plaaslik as leier aanvaar nie, maar kry ook wyer perspektief op landbou in Suid-Afrika. Hy het self aan die Hoërskool Hopetown gematrikuleer, waar sy kinders tans skoolgaan. Die voortbestaan van Hopetown as funksionele gemeenskap is vir hom baie belangrik. Die onderhoud is gemik op navorsingsdoelstelling 2 (werkgewers se behoeftes in terme van potensiële werknemers), doelstelling 3 (om vas te stel of die nodige kundigheid en vaardighede beskikbaar is) en doelstelling 4 (om aanduidings te kry hoe die gemeenskapskurrikulum geoperasionaliseer moet word).

Die tweede deelnemer is die kredietbestuurder van een van twee landbou-maatskappye (voorheen koöperasies) wat in Hopetown werkzaam is. Omdat hy by lede se finansiering betrokke is, dra hy intieme kennis van hulle bedrywighe. Daarom kan hy tot dieselfde navorsingsdoelstellings as die vorige deelnemer bydra.

Die derde deelnemer was tydens haar aktiewe loopbaan opleidingsbeampte in die Departement van Korrektiewe Dienste. Na sy met vervroegde pensioen gegaan het, het sy na Hopetown, haar geboortedorp, teruggekeer, en 'n privaat opleidingsinstansie geopen. Sy bied SETA-geakkrediteerde opleiding wat vir besighede verpligtend is aan, byvoorbeeld in beroepsgesondheid en arbeidsverhoudinge. Sy doen moeite om opleiding aan werkloses te bied, wat hulle indiensneembaarheid kan verhoog. Die hooffokus met haar onderhoud was op doelstelling 3 en 4, maar ook doelstelling 1 (om vas te stel wat die indiensnemingsbehoefte van leerders is).

Die deelnemer aan die vierde onderhoud is verantwoordelik vir aanstellings en loopbaanontwikkeling van die hele maatskappy met

al sy filiale se werknemers. Dit is daarom veral gemik op doelstellings 2 (behoefte van werkgewers) hoewel doelstellings 3 en 4 sydelings ter sprake gekom het.

Hierdie vier onderhoude voldoen aan Sommers en Sommers se beskrywing (bo aangehaal) van die metode en doel van 'n ongestruktureerde onderhoud. Waardevolle inligting en perspektiewe is ingesamel, en die deelnemers is ruim geleentheid gegee om inisiatief in die gesprekke te neem. Resulterende inligting en duideliker fokus het terugkeer tot die literatuur genoodsaak, en gelei tot ander gesprekke.

Teenstrydige reaksies rakende kinderarbeid, het 'n oproep aan die verantwoordelike amptenaar van die Departement van Arbeid in Kimberley genoodsaak. Sy het die navraag kort en bondig beantwoord. Ek het dit neergeskryf en aan haar teruggelees vir bevestiging.

'n Informele gesprek met die landboumaatskappy se hoofbestuurder van menslike hulpbronne het ook gevolg. Dit het sy gesindheid getoets rakende uitgebreide betrokkenheid by opleiding, en dus op subvraag 4 (operasionalisering) gefokus. Die gesprek was openlik en het meer as twee ure geduur, maar hy wou dit nie laat opneem nie. Waardevolle opmerkings rakende operasionalisering, het ek agterna aangeteken.

In onderhoude is die Kommunikatiewe Aksie van Habermas as benadering geneem. Dit staan in verband met die uiteensetting van fenomenologie (5.2.3.3). Dit poog om tussen al die betrokke subjekte (navorsers ingesluit) 'n grond vir rasionele gesprek en begripsvorming te kry; om die werklikheid te beskryf, soos elkeen dit beleef.

5.7.2.2 Vraelyste met die oog op kwalitatiewe inligting

Doelstelling 1 is om vas te stel wat leerders se indiensnemingsbehoefte is. Hoe meer leerders daarop kan reageer,

hoe beter sal die aanduiding wees. Daarom is 'n vraelys opgestel, in die hoop dat alle graad 12 leerders aan albei skole dit sou invul. Loots beskryf die wanopvatting dat fokusgroepe 'n ekonomiese manier is om kwalitatiewe data in te win; 8 vir die prys van 1 (Loots, 2009:176). Dit was ongeveer die doel met hierdie vraelyste. Oop vrae is gestel, sodat kwalitatiewe data verkry kon word. Slegs die laaste vraag het moontlikhede gebied waaruit leerders moes kies, as kruiskontrolle vir die oop vrae met dieselfde onderwerp.

Beide skole het geleentheid gegee om die studie aan leerders bekend te stel. Toestemmingsbriewe is uitgedeel, wat hulle ouers of voogde moes teken, voor hulle aan die studie kon deelneem. Met uiteindelijke deelname van slegs 10 uit 64 leerders uit die een skool, en 14 uit 23 uit die ander skool wat toestemmingsbriewe teruggebring het, was die reaksie teleurstellend. Die ondersoek kan nie as verteenwoordigend beskou word nie, en as kwantitatiewe studie is dit waardeloos. Hierdie is egter uit die staanspoor as 'n kwalitatiewe studie ontwerp, en in 'n kwalitatiewe studie is hierdie inligting waardevol. Deelnemers wat al oor die onderwerp nagdink het en 'n mening daaroor het, hulleself waarskynlik vir die studie geselekteer.

5.7.2.3 Groepsonderhoude

Die kwalitatiewe vraelyste aan graad 12 leerders, is met groepsonderhoude opgevolg. Aan die een skool, waar die vraelyste onder betreklike wanorde ingevul is, is die onderhoude met groepies van 1, 2 of 3 leerders op 'n slag gevoer. Aan die ander skool is vraelyste tydens die Lewensoriëntering-periode ingevul, en die skool het nog 'n periode toegestaan, waartydens klasbespreking met die hele groep gevoer is.

Dit is 'n vraag of dié groepsonderhoude aan die kriteria vir fokusgroepe voldoen. Volgens Sommers en Sommers (1997:124-125) is fokusgroepe nuttig as aanvulling tot ander

ondersoekmetodes, omdat die betekenis van woorde, beelde en ander simbole uitgeklaar kan word. Dit kan stimulerende gesprek skep, en persepsies en bekommernisse wat in opnames verlore sou gaan, na vore bring. Daarvoor is dit belangrik dat die gespreksleier neutraal reageer op standpunte, en slegs deelneem om die gesprek te laat vlot (Sommers en Sommers, 1997:124-125).

Loots (2009) se kritiek op die benoeming van alle groepsonderhoude as fokusgroepe is in paragraaf 5.7.1 uiteengesit.

Aan Sommers en Sommers se meer beperkte vereistes vir 'n fokusgroep is voldoen: Waarde is tot die vraelyste se antwoorde toegevoeg. Dinamika van die groepsverband is egter nie ontgin tot die mate wat Loots beskryf nie. Nie-verbale kommunikasie is wel in ag geneem in die wyse waarop die groepbesprekings gelei is, maar dit is nie aangeteken nie. Ooreenkomstig die fenomenologiese metode (kyk 5.2.3.3) is nie gepoog om versteekte betekenis te vind nie. Om omstredenheid te vermy, word die minder ambisieuse beskrywing van groepsonderhoude gebruik.

Genoemde onderhoude was nie gestruktureerde gesprekke met dieselfde vrae vir elke medewerker nie. Medewerkers se belange en agtergronde verskil baie wyd. Ek glo dat 'n oorspronklike gesprek met elkeen, die medewerker in staat kon stel om sy/haar bedoelings duidelik uit te spel. As onderhoudvoerder, kon ek 'n interessante tema, wat die medewerker ter sprake bring, tot die volle betekenis opvolg. As die doel is om 'n ander persoon se werklikheid te ervaar, is 'n unieke gesprek met elkeen, die aangewese metode.

5.7.2.4 Gestruktureerde onderhoude

Die ontleding van empiriese navorsing wat bo beskryf is, het gelei tot 'n hernude, en nuut gefokusde bestudering van die literatuur. Na aanleiding daarvan, kon gestruktureerde onderhoude in Julie en Augustus 2010 gevoer word, om bevindings te kontroleer en aan te vul. Onderhoude aan die hand van 'n vaste stel vrae is gevoer met

sleutelpersone in die plaaslike ekonomie en onderwys. Die eerste deelnemer aan hierdie opvolgvraelys was die streeksbestuurder van die ander landboumaatskappy wat in die omgewing werksaam is. Die tweede is die eienaar van 'n meganiese werkswinkel wat by Merseta (*Manufacturing and related Seta*) as opleier geakkrediteer is, en reeds verskeie vakleerling-werktuigkundiges suksesvol tot by hulle vaktoetse begelei het. In Orania, 'n buurdorp van Hopetown, is 'n arbeidsburo wat verblyf en werksplasing bied. Die mense wat daar aanmeld, is oor die algemeen onsuksesvolle werksoekers. 'n Onderhoud is met die bestuurder van hierdie sentrum gevoer. Die hoof van een van die skole, en die adjunk-hoof van die ander skool op Hopetown het ook deelgeneem.

Die klem was op navorsingsdoelwit 2 (behoefte van werkgewers), doelwit 3 (samestelling van gemeenskapskurrikulum) en doelwit 4 (operasionalisering daarvan). Die vraelys kan in aanhangsel 4 gevind word.

5.7.3 Dataverwerking

Uit die ongestruktureerde onderhoude, ander gesprekke en kwalitatiewe vraelyste is 'n groot hoeveelheid data verkry. Uit die onderhoude val data nie "asof vanself" in logiese kategorieë nie. Dit is gekodeer om bruikbare inligting na vore te bring. Die doelstellings (navorsingsvrae) het die rigting vir hierdie kodering aangedui.

Volgens Foss en Waters (2003) is die proses om data te kodeer en te analiseer, 'n kritieke deel van kwalitatiewe verhandelings, want dit is die deel wat die skrywer in staat stel om 'n unieke en oorspronklike bydra tot die dissipline te lewer (Foss en Waters, 2003). Hulle stel die volgende vier stappe voor:

Stap 1: Lees data en gee gepaste opskrifte vir dit wat toepaslik op die navorsingsvraag lyk. Laat uit wat nie relevant is nie. Moenie vooroordele of voorafkennis indra nie, hanteer dit of die vraag met

slegs die betrokke teks beantwoord moet word. Bevindinge moet vir iemand anders ook sin maak (Foss en Waters, 2003).

Stap 2: Knip gekodeerde dele uit en sit op hopies/in koeverte. Maak seker dat inligting reg toegedeel is (Foss en Waters, 2003).

Stap 3: Ontwikkel 'n konseptuele skema van die data. Dit bind data saam, hanteer die navorsingsvraag, is samehangend, en gaan verby die vanselfsprekende. Vorm temas 'n bruikbare narratief? Kan dit georganiseer word volgens 'n metafoor? Die proses moet net nie bloot eindig in 'n lys van temas nie (Foss en Waters, 2003).

Stap 4: Organiseer die hopies so, en die papiertjies binne die hopies, dat dit volgens die eie skema, en met die navorser se gedagtes tussenin, aan mekaar gelas kan word. Die ontleding moet deur die skema gedryf word, nie deur teorie of literatuur nie (Foss en Waters, 2003).

Gibbs en Taylor (2010) het ook praktiese raad vir kodering. Kodes word gebruik om 'n betekenisvolle opskrif/tema te gee aan stukkie inligting wat ooreenkom. Wanneer nuwe inligting uit die data na vore kom wat nog nie onder 'n bestaande kode tuiskom nie, moet nog een geskep word (Gibbs en Taylor, 2010). Kodes kan *a priori* geformuleer word, oftewel uit vooraf kennis of teorie. Dit kan ook gegrond (*grounded*) wees, met ander woorde deur die data self gesuggereer word (Gibbs en Taylor, 2010).

'n Aparte notaboek waarin elke kode gedefinieer word, is baie nuttig. Wanneer inligting verkry word wat nie met een van die definisies ooreenstem nie, moet 'n nuwe geskep word. Uiteindelik mag die groot aantal kodes weer in groepe ingedeel word om meer hanteerbaar te wees. Daaruit kan nuwe dimensies blyk, wat gebruik kan word in verglyking of ontleding. Kodering kan hiërargies of nie-hiërargies wees (Gibbs en Taylor, 2010). Hierdie studie is só vervleg met persoonlike ervaring buite die formele verband daarvan, dat hierdie waarnemings as belangrik geag is.

In hierdie studie is transkripsies op 'n landskaps-bladuitleg geplaas. Die bladsy is in twee kolomme verdeel. Die linkerkantste kolom beslaan rofweg twee derdes van die bladsy, en die regterkantste kolom die ander derde. Transkripsies (of ander vorm van verslag) is in die linkerkantste (groot) kolom geplaas. In die regterkantste kolom is die navorsingsubvrae, met onderafdelings waar nodig, geplaas; elk met 'n arbitrêr gekose kleurmerker.

Daarna is die teks deurgewerk, en elke deel wat met een van die subvrae verbandhou, is met die toepaslike kleur gemerk. Daarna is elke gedeelte in die regterkantste kolom opgesom. Somtyds is die vorige besluit oor die subvraag waaronder dit tuiskom, hersien. Daarna is 'n tekstdokument vir elke subvraag geskep. Toepaslike inligting uit elke onderhoud is met die medewerker se naam gemerk, en na die nuwe tekstdokument gekopieer. In hierdie dokumente is die inligting deeglik bestudeer om bevestigende, aanvullende en teenstellende menings te identifiseer. Aan die hand daarvan kon gesien word watter lig die empiriese navorsing op die subvrae, en uiteindelik die navorsingsvraag, werp. Dit kon met die literatuur vir ooreenstemming of afwyking vergelyk word.

Nadat hierdie werk gedoen is, is die gestruktureerde onderhoude gevoer, getranskribeer en soortgelyk gekodeer. Vorige bevindings is opnuut bestudeer, met die oog op aanvullende inligting, of regstellings wat uit die gestruktureerde onderhoude voortkom.

5.8 Slot

In hierdie hoofstuk is die studie se metodologie bespreek. Na 'n enigsins filosofiese bespreking is die insameling en verwerking van data bespreek. Elke metode groei uit filosofie, en 'n lukraak aanwending van metodes bring spanning tussen filosofiese onderbou en metodologiese bowebou. Hierdie studie bevat elemente van positivistiese kwalitatiewe navorsing, maar ook van etnografie, wat in belangrike opsigte van die positiwisme afwyk. Die positivistiese aard word ook gebalanseer deur 'n sterk

fenomenologiese element, wat die menslike, subjektiewe aard van die onderwerp erken, in teenstelling met positivistiese “objektiewe kennis”. Daarna is uiteengesit hoe die tekste van medewerkers gekodeer en ontleed is met die oog op die navorsingsvraag.

In die volgende hoofstuk gaan die resultate van die ondersoek behandel word, en voorlopige gevolgtrekkings gemaak word.